

Mathura: Loovust on inimestest igal pool

Septembris viis SES läbi omanäolise loovkirjutamise kursuse, mida juhtis Mathura. Kuldsel sügispäeval kogunes paariks tunniks ELCHi ruumidesse Zürichi Oerlikonis, kus tavaliselt leiab aset Eesti laste mänguringi tegevus, hoopis väike seltskond kirjajuhvilisi täiskasvanuid. Kursus julgustas avastama loovuse ja loomise võlusid ning pakkus kaasosalejatele nii liigutavaid kui ka humoorikaid hetki. Kokkusaamine oli sedavõrd ainulaadne, et SESi hakkas huvitama veelgi enam kursuse juhendaja Mathura enda lugu ning tema teekond loovkirjutamise õpetaja ametini. Mirjam otsustasid pisut enam tagamaid uurida ning temaga väikese intervjuu läbi viia, mida nüüd ka teiega, kallid lugejad, jagame.

Margus Lattik, autorinimega **Mathura**, on Eesti kirjanik, kriitik, tõlkija ja kunstnik, kes on lõpetanud Tartu Ülikooli inglise filoloogia alal. Huvitavaks seigaks tema eluloos on aastatuhande algul teoks saanud India 16. sajandi bhakti kirjanduse õpingud. Indiale lisaks on ta elanud veel Rootsis ja Filipiinidel, praegu elab kirjanik kahepaikset elu Tallinna ja Lelle vahel. Ta on üks Klassikaraadio saate “Fantaasia” tegijaid ning juhatab väikekirjastust Allikaäärne. Samuti on ta paraujujate hulgas võitnud mõned aastad tagasi pronksmedali 50 m selili distantsil. Kokkuvõtlikult võib öelda, et ta on väliselt väga rahuliku moega inimene, kes on aga ääretult toimekas ja tegus.

Alustan ikka oma intervjuusid küsimusega, et kas oled mere või metsa inimene. Kummaks Sina end pead?

Pigem ikka mereinimeseks. Olen Tallinnas üles kasvanud ja koolis käinud, aga lapsepõlvest on mul isegi enam mälestusi oma emapoolse vanaema kodust tuulises Lääne-Eestis, Lihulas. Nüüd elan juba üle kümne aasta Lelle alevikus Raplamaal, kus mere asemel on mu ümber rabad. Ja kuigi mulle ka raba paigana väga meeldib, tunnen ma, et päris lõpuni see minu maastik pole. Näiteks abikaasa vanemate kodu asub Lahemaal, kus me suviti tihti käime, maastiku mõttes on see kant mulle tegelikult kodusem.

Mis hetkel tundsid, et kirjutamine Sind tõsiselt võlub?

Meil kodus olid raamatud alati au sees, kuigi mu ema-isa pole kunagi ise kirjutanud. Ma arvan, et kuna olen loomult üsna sissepoole inimene, siis kirjutamine sobis mulle – kirjutamine on intiimne tegevus, sest seda tehes oled üksi ja sul on voli olla enda ees lõpuni aus. Keegi ei vaata sind kõrvalt ega jaga sulle hinnanguid. Selleks ajaks, kui tekstid lõpuks avalikkuse ette jõuavad, on loomise protsess ise juba läbi. Võib-olla andis see kirjutamise intiimsus mulle, vaiksele inimesele, parema võimaluse ennast väljendada. Küllap võimendas tasasust ka asjaolu, et 10-aastaselt diagnoositi mul paremas käes vähk. Õigemini sain küll sellest faktist alles hiljem teada, aga minu kooliaeg vanuses 10 kuni 15 möödus siiski tihedalt haiglate vahet käies. Võimalik, et see tegi mind sissepoole pööratumaks kui muidu oleksin olnud. Nägin elu kannatuste poolt juba varakult, ka mu isa lahkus siitilmast, kui olin alles laps.

“Sahtlisse” on paljud meist kirjutanud, aga see nõuab omajagu julgust, et neid tekste teistega jagada või avalikustada. Mis sind julgustas kirjutama, kirjutatut jagama ja hiljem teiste kirjutamist juhendama?

Keskkooli ajal kirjutasin ma sisuliselt kogu aeg. Tollest ajast pole ma küll peaaegu midagi avaldanud ja suurt osa pole enam isegi alles, aga see oli ilmselt mu “õpipoisi” aeg. Tean, et tihti räägitakse, kuidas see, kes tahab hästi kirjutada, peab palju lugema, ja ma usun, et selles on oma tõde. Aga sellegipoolest ütleksin, et veel enam peab selline inimene palju kirjutama, umbes nii, nagu viiuldaja peab ennekoike ise oma pilli harjutama ja muusika laiem tundmine on rohkem nagu boonus. Hiljem, Tartu Ülikoolis inglise filoloogiat õppides, sattusin kokku teiste noorte alustajatega, moodustus rühmitus Erakkond, kust on Eesti kirjandusse tulnud Kristiina Ehin, Mehis Heinsaar, Aare Pilv, Lauri Sommer ja veel teised. Jagasime omavahel tekste, lugesime üksteisele ette.

Mis puutub aga teiste juhendamisse, siis ei mäletagi, mis hetkel see mul täpselt alguse sai. Üks tõuge oli ilmselt see, et üks mu sõpradest Rootsisis omas loovkirjutuse kutseharidust ja õpetas seda. Tema kaudu teadvustasin, et selline “amet” on olemas. Mina ise seda kuskil õppinud ei ole, olen oma kursused ja metodoloogia ise loonud. Aastate jooksul olen huvilistele töötubasid teinud Tallinnas ja Raplas, viimased neli-viis aastat viin vastavat kursust läbi Eesti Kunstiakadeemias. Läänud aasta sügisel käisin Ida-Ukrainas koolilapsi kirjutama suunamas. Mõtlen neile nüüd tihti.

Olen tõdenud, et loovust on inimestes igal pool. Igas rühmas, mida olen juhendanud, on olnud

vähemalt mõned osalejad, kes kirjutanud tõeliselt põnevalt ja isikupäraselt, isegi kui nad pole muidu kirjutamisega tegelenud. Loovkirjutuse üks võime on anda inimesele kätte vorm, milles ta oma loovust saab katsetada ja avastada. Ma usun, et inimene on olemuselt loov olend, oleneb lihtsalt, kas ja kuidas ta seda omadust teostab.

Mulle on kõrvu jäänud, et üks su esimesi luulekogusid kannab pealkirja “Sõstramesi”. Kas räägiksid, kuidas see pealkiri sündis?

“Sõstramesi” valmis aastal 2003. Sellele eelnes periood, kus olin süvenenud India vanasse kirjandusse ja kultuuri, eriti Radha-Krišna jumalustele keskendunud bhakti traditsiooni. Tõlkisin selleteemalisi raamatuid, täiendasin end Indias, elasin seal. Tollest huvist ja ajast oli kantud mu kõige esimene raamat, “Poesia valgel taustal”. Aastaks 2003 olin püsivamalt Eestisse naasnud ja olin äsja kolinud Tallinnast Raplasse. Hakkasin otsima seda olemist või vaimust, millega oma vahetus keskkonnas suhestuda. Käisin tihti jalutamas linnaservas mööda vana raudteetammi, seal tuli koht, kus tee ääres olid vanad sõstrapõõsad. Seal see kujund siis tekkis – küsisin tuttavalt mesinikult, kas selline asi nagu “sõstramesi” on võimalik ja ta ütles, et teoreetiliselt küll, aga vaevalt on ka päriselt kusagil niipalju sõstraid, et sealt saaks terve korje. Just see võimalikkuse, aga ebatõenäosuse moment tundus mulle paeluv – mõte maitsest, mida ma ei pruugi kunagi kogeda ja millest saan ometigi mõelda.

Oled 15-aastasena jäänud paremakäelisena ilma oma paremast käest. Et sinust on selle kiuste saanud kirjanik ja kunstnik ning et lisaks oled võitnud ujujana Eesti meistrivõistluste medali, on ju ka üks

omamoodi “sõstramesi” – justkui võimatust loodud võimalik. Kes või mis on sind ennast elus enam mõjutanud, nii kirjaniku kui inimesena?

Arvan, et enim on mind mõjutanud India, kaks Eesti kirjanikku ning vabadus või julgus – isegi kui ma pole selles kohe mõistnud julgust olevat – valida oma suund. Ma olen pigem eelistanud elada tagasihoidlikult, kui teha tööd, mis mulle hingeliselt midagi ei paku. Ma olen pigem eelistanud reisida ja maailma näha, kui enesele suuremaid mugavusi tagada. Mul on läinud küll kaua, et sellest päriselt aru saada, aga usun, et olen kinnituseks, kuidas oma huvidele tasub truuks jääda. Indias on muideks umbes seesugune ütlus, et “sellel, kes teostab oma loomust, aitab loome ka toime tulla ja end teostada”.

Kirjanduse osas tuleb alustada küllap sellest, et juba minu lapsepõlvest käis meie pere läbi Jaan Kaplinski (1941-2021) ja tema perega. Tema oli see, kellest nägin, et selline elu on võimalik – olla kirjanik, olla sellele pühendunud. Hilisemalt olid meie kokkupuuted juhuslikumad, aga siis hakkasin tema persooni kõrvale enam ka tema loomingut lugema ja see oli inspireeriv. Mul on heameel, et puutusime kokku veel ka tema viimasel kevadel enne ta minekut, siis kui mu tuttav tõlkija asus vahendama Jaani heebrea keelde ning minust sai selles protsessis nõuandja. Olime siis mõned korrad Jaaniga kirjavahetuses. Detsembrikuus sõidangi nüüd, justkui tema esindajana, Iisraeli seda valminud valikkogu esitlema.

Peale Kaplinski on mind luuletajaist enim mõjutanud Artur Alliksaar (1923-66). Alliksaarega ma muidugi isiklikult kohtunud pole (naerab), aga viimane kord kui ma Jaani silmast

silma nägin, rääkis ta muuhulgast just oma kokkupuudetest Alliksaarega ja sellest, kuidas viimane olla oma luulet ette kandnud vaimustavalt monotoonselt – “seda pole võimalik kopeerida”.

Aga oma jälje on mu ellu jätnud kindlasti paljud, kellega elus olen kokku puutunud – kodutu kerjusnaine Indias, kes käis ja annetas iga päev jao oma kerjatasu templisse pühakujule, mõned teised paraujud, kelle ihuhädasid on mul lihtsalt valus vaadata, aga keda ma samas pole pea kunagi näinud millegi üle kurtmas. Või ka mu pere – mu kaasa või mu tütar, kes näeb maailma uskuloova vaimustuse ja huviga. Paljusid võiks nimetada, ja mõnda jätta nimetamatagi.

Tagasi Zürichi loovkirjutamise kursuse juurde tulles, Sa lasid osalejatel kirjutada kõigepealt parema käega ja siis selle sama teksti vasema käega. Me kõik nägime sellega kurja vaeva, et tekst loetav oleks. Rääkisid juurde loo oma noorusajast ja ümberõppimisest, mis oli väga inspireeriv just muutustega kohanemise vaatenurgast. Aga rääkisid ka sellest, kuidas kahe erineva käega kirjutades, on meil võimalik aktiveerida aju mõlemad poolused. Kui tihti sa seda tehnikat kasutad oma kursustel ja kas see on miskit, mida võiksime kõik igapäevaselt praktiseerida?

Kas just igapäevaselt, aga ikka võib. See võte pärineb Jaapanist, kus lapsi on koolis harjutatud kirjutama mõlema käega, just Sinu nimetatud põhjustel. Kasutan seda tehnikat päris tihti, see on hea vahend loovuse käivitamiseks. Kuigi üldiselt sõltub tundide ülesehitus ka sellest, kas tegu on ühekordse töötoa või pikema kursusega.

Saiame Zürichi kursusel kogeda, et nõuab korraliku portsu julgust enda kirjutatud võõrastele ette lugeda. Näiteks siis, kui me pidime kirjeldama täiesti argipäevast tegevust. Kes valis juukse kammimise, kes pesupesemise või triikimise, aga nende lugude kaudu olime silmpilkselt nende inimeste vannitoas või pesutoas. Loovkirjutamise kursus on sedapidi ka omamoodi *coaching* ja julgustamine. Kas tunned, et Su kursused on seda?

Ma ei ole sellele eraldi just palju mõelnud, aga ju on selline komponent seal olemas küll. Inimesed on pärast kursust öelnud, et see pakkus neile enam kui nad oodata oskasid või et avastasid endas julgust, mida ei arvanud endas olevat. Seega võib öelda küll, et see on omamoodi *coaching*. Zürichi rühmaga oli väga lõbus ja eriti vahvad olid need harjutused, kus olemasolevale tekstile tuli uus lõpp välja mõelda – mõned tekstid olid paremate lõppudega kui see, mida kirjanik ise oli välja pakkunud. Väga lahe seltskond oli!

*

Mathura teekond Zürichisse oli veel omakorda põnev. SESi president Meribel käis eelmisel suvel koos lastega Riinimanda koori laagris, mis toimus Pühal, Saaremaal ja seal oli programmis Mathura töötuba. See jättis Meribelli väga sügava jälje ning sealt tekkiski mõte seda siinsete eestlastega jagada. Nii saigi esimene loovkirjutamise kursus Šveitsi eestlastele teoks.

Margus Lattik ehk Mathura sulest on valminud kümne luulekogumiku, üks proosaraamat ja üks reisikiri, lisaks arvukatele tõlgetele, esseedele ja artiklitele. Ta on mitmete stipendiumide laureaat ja teda on korduvalt nomineeritud erinevatele

Eesti kirjandusauhindadele. Mathura proosadebüüt "Jääminek" pälvis 2017. Aasta Virumaa kirjandusauhinna. Ta on palju reisinud ning tänu suurepärasele inglise keelele, on ta olnud hinnatud külalisesineja ka välismaal, sh Berliini Rahvusvahelisel Kirjandusfestivalil (ilb) või Hongkongi luulefestivalil Poetry Nights, kus Mathura käis 2019. a. novembris. Luulekogu "Käe all voogav joon" pälvis 2014. aastal Gustav Suitsu luulepreemia. Tegu on luuletustega, mis on pühendatud erinevatele maalikunstnikele ja skulptoritele ning mis mõtisklevad kunsti olemuse üle laiemalt.

Mirjam Loertscher
Oktoober 2022